

ΤΡΑΠΕΖΙΚΑ ΕΠΙΤΟΚΙΑ

- ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΕΠΙΤΟΚΙΩΝ ΣΕ ΤΡΑΠΕΖΙΚΑ ΚΑΙ ΕΞΩΤΡΑΠΕΖΙΚΑ
- ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΡΑΠΕΖΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΑΝ ΤΩΝ ΕΞΩΤΡΑΠΕΖΙΚΩΝ ΕΠΙΤΟΚΙΩΝ
- ΣΧΟΛΙΑ ΜΕ ΑΦΟΡΜΗ ΤΗΝ Α.Π. 1219/2001

ΜΙΛΤΙΑΔΗ Κ. ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ

Διευθυντή στη Διεύθυνση Νομικών Υπηρεσιών ΕΤΕ

I. Διάκριση “τραπεζικών” και “εξωτραπεζικών” επιτοκίων

Το επιτόκιο (δηλ. το ποσοστό με βάση το οποίο προσδιορίζεται συνήθως το ύψος του οφειλόμενου τόκου) προσδιορίζεται είτε με δικαιοπραξία (“δικαιοπρακτικό επιτόκιο”) είτε από το νόμο (“νόμιμο επιτόκιο”). Ως νόμιμο επιτόκιο νοείται τόσο το εν στενή έννοια νόμιμο επιτόκιο (ΑΚ 301, 529, 547, 665 κ.λπ.) όσο και το επιτόκιο υπερήμερίας (ΑΚ 345), καθώς και το επιτόκιο των τόκων επιδικίας (ΑΚ 346).

Εκτός όμως από την παραπάνω διάκριση στις συναλλαγές έχει επικρατήσει και η διάκριση σε “τραπεζικά” και “εξωτραπεζικά” επιτόκια.

Ως “τραπεζικά” επιτόκια χαρακτηρίζονται τα πάσης μορφής επιτόκια που συνομολογούνται ή προέρχονται από τραπεζικές συμβάσεις ή τραπεζικές συναλλαγές⁽¹⁾.

II. Αρμόδια όργανα καθορισμού επιτοκίων

1. Εξωτραπεζικά επιτόκια. Σύμφωνα και με τα άρθρα 293-295 ΑΚ για τα εξωτραπεζικά επιτόκια ισχύει παγίως ο διοικητικός προσδιορισμός ενός ανώτατου ορίου επιτοκίων “όπως ο νόμος ορίζει”. Ο προσδιορισμός αυτός αρχικά με νομοθετική εξουσιοδότηση, που παρασχέθηκε με το άρθρο 109 παρ. 1 Εισ.ν.ΑΚ γινόταν κάθε φορά με βασιλικό διάταγμα εκδιδόμενο ύστερα

από πρόταση των Υπουργών Δικαιοσύνης, Οικονομικών και Εθνικής Οικονομίας. Στη συνέχεια σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 15 παρ. 5 του Ν. 876/1979 τα “εξωτραπεζικά” επιτόκια (δικαιοπρακτικά και υπερήμερίας) καθορίζονται κάθε φορά με *Πράξεις του Υπουργικού Συμβουλίου (ΠΥΣ)*, ύστερα από πρόταση της Νομοματικής Επιτροπής. Σε εφαρμογή των διατάξεων αυτών με το β.δ. 21/21.8.1946 το ανώτατο από δικαιοπραξία επιτόκιο ορίστηκε σε 10% ετησίως και το νόμιμο και από υπερήμερία επιτόκιο ορίστηκε σε 12% ετησίως. Τα ποσοστά αυτά ίσχυσαν μέχρι το έτος 1979, οπότε από εκεί και πέρα, τα εξωτραπεζικά επιτόκια αναπροσαρμόζονται κάθε φορά με τις εκδιδόμενες ΠΥΣ ανάλογα με τις οικονομικές συνθήκες. Στις ΠΥΣ αυτές γίνεται και ρητή μνεία, ότι “... η εφαρμογή τους εκτείνεται μόνο στα εξωτραπεζικά επιτόκια”.

2. Τραπεζικά επιτόκια. Αρχικά και με βάση την εξουσιοδότηση που παρασχέθηκε με το ν.δ/μα 588/48 “περί ελέγχου πίστεως” τα “τραπεζικά επιτόκια” καθορίζονταν κάθε φορά με αποφάσεις της *Νομοματικής Επιτροπής* (ΝΕ). Μετά την κατάργηση της Νομοματικής Επιτροπής με το άρθρο 1 του Ν. 1266/1982 οι αρμοδιότητες της περιήλθαν αυτοδικαίως στην Τράπεζα της Ελλάδος και ασκούνται με πράξεις του Διοικητού της (ΠΔ/ΤΕ). Εκτοτε λοιπόν και μέχρι σήμερα

⁽¹⁾ Δ. Βλ. σχετικά *Ψυχομάνη*. Τα Τραπεζικά Επιτόκια ΝοΒ 1995, 5 και Π. Μάζη, εμπράγματη εξασφάλιση Τραπεζών και ανωνύμων εταιρειών 1993 σ. 45 σημ. 7, του ίδιου, θέματα Αστικού Εμπορικού και Δικονομικού Δικαίου 2004 σ. 24 επ.

τα “τραπεζικά” επιτόκια καθορίζονται με πράξεις του Διοικητού της Τράπεζας της Ελλάδος (ΠΔ/ΤΕ).

Αναλυτικά ως προς τα “τραπεζικά” επιτόκια το ιστορικό του καθορισμού τους μέχρι σήμερα έχει ως εξής:

α. Βασικό νομοθέτημα καθορισμού των *τραπεζικών* επιτοκίων αποτελεί το ν.δ. 588/1948 “περί ελέγχου πίστεως” όπως τροποποιήθηκε και ισχύει⁽²⁾.

Με την παρ. 3 του άρθρ. 2 του διατάγματος αυτού (588/48) εξουσιοδοτήθηκε η Νομισματική Επιτροπή να καθορίζει με αποφάσεις της το *επιτόκιο* (συμβατικό και υπερημερίας) και την προμήθεια των *τραπεζικών πιστώσεων* (αλλά και των καταθέσεων κ.λπ.) ακόμα και “κατά παρέκκλιση από τις κείμενες διατάξεις”.

Η ως άνω διάταξη τροποποιήθηκε με το άρθρ. 1 ν.δ. 3760/57, άρθρο 4 παρ. 2 Ν. 128/75 και τέλος με το άρθρο 2 Ν. 1046/80 και έκτοτε έχει ως εξής:

“Δια των αποφάσεων τούτων δύναται να καθορίζεται και να μεταβάλλεται εκάστοτε το ύψος του τόκου και των λοιπών επιβαρύνσεων εκ των προς οιονδήποτε σκοπόν υπό τραπεζών ή ετέρων πιστωτικών οργανισμών παρεχομένων ή παρασχεθεισών πιστώσεων ή δανείων ή εκδοθέντων ομολογιακών δανείων ή τραπεζικών ομολόγων, το επιτόκιο των καταθέσεων πάσης φύσεως, ως και το ύψος και το είδος πάσης φύσεως επιβαρύνσεως εισπραττομένης υπό των τραπεζών και ετέρων πιστωτικών οργανισμών δια τας παρεχομένας υπ’ αυτών πάσης φύσεως υπηρεσίας. Αι αποφάσεις αύται δύναται να λαμβάνονται κατά παρέκκλιση από πάσης γενικής ή ειδικής διατάξεως περί του ύψους του τόκου και των λοιπών επιβαρύνσεων, δύναται δε να ορίζουν ότι τα δι’ αυτών καθοριζόμενα εκάστοτε επιτόκια ή όρια επιτοκίων και λοιπών επιβαρύνσεων ισχύουν και επί υφισταμένων τοιούτων συμβάσεων δανείων ή πιστώσεων, καταθέσεων, ομολογιακών δανείων ή τραπεζικών ομολόγων ανεξαρτήτως του κατά περίπτωση επιλεγέντος υπό των δικαιοπρακτούντων τρόπου καθορισμού του επιτοκίου και των λοιπών επιβαρύνσεων υποκειμένου εις την περίπτωση αυτήν εις την έγκρισιν του Υπουργικού Συμβουλίου”.

Με βάση τα ανωτέρω από την ισχύ του παραπάνω ν.δ/τος (588/1948), η Νομισματική Επιτροπή και από του έτους 1982 συνεχώς ο Διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος καθόριζε, τόσο το *ελάχιστο* όσο και το *ανώτατο* ύψος των τραπεζικών επιτοκίων και οι τράπεζες ήσαν υποχρεωμένες να προσδιορίζουν τα επιτόκια των διαφόρων μορφών χορηγήσεων ή καταθέσεων μέχρι του ύψους αυτού.

Τα οριζόμενα με βάση τις παραπάνω διατάξεις τραπεζικά επιτόκια *μπορεί να ήσαν* (και πολλές φορές συνέβαινε αυτό) *ανώτερα των εξωτραπεζικών* (“δικαιοπρακτικών”) επιτοκίων, αφού ο Διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος μπορεί να λειτουργεί, σύμφωνα με την παραπάνω ρητή νομοθετική εξουσιοδότηση και “... κατά παρέκκλιση από πάσης γενικής ή ειδικής διατάξεως περί του ύψους του τόκου...”.

Συνεπώς τα “τραπεζικά” επιτόκια αποτελούσαν πάντοτε ξεχωριστή κατηγορία επιτοκίων μη επικαλυπτόμενη από άποψη πεδίου εφαρμογής από εκείνη των εξωτραπεζικών επιτοκίων, αφού κάθε μία κατηγορία ρυθμιζόταν από διαφορετικά όργανα με βάση δύο σαφώς διαφορετικές νομοθετικές εξουσιοδοτήσεις.

Μέχρι τον Ιανουάριο του 1987 τα τραπεζικά επιτόκια τόσο ως προς το *ανώτατο* όσο και ως προς το *κατώτατο* ύψος τους υπήγοντο σε αυστηρό διοικητικό προσδιορισμό από το Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος και οι τράπεζες δεν είχαν το δικαίωμα να ορίζουν μικρότερα ή μεγαλύτερα επιτόκια, αλλά σύμφωνα και με ρητή διάταξη του άρθρου 6 του ν.δ/τος 548/48 τα οριζόμενα αυτά επιτόκια ήσαν υποχρεωτικά και για τις τράπεζες και για τους δανειζόμενους.

β. Με την υπ’ αριθμ. 1087/29.6.87 ΠΔ/ΤΕ άρχισε η *μερική απελευθέρωση* του τρόπου καθορισμού των τραπεζικών επιτοκίων στις βραχυπρόθεσμες αρχικά χορηγήσεις και καθορίσθηκε για πρώτη φορά με την εν λόγω Πράξη του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος μόνο το *ελάχιστο όριο* των επιτοκίων αυτών (τραπεζικών)⁽³⁾. Η πράξη αυτή τροποποιήθηκε με διάφορες

⁽²⁾ Βλ. Μιχαλόπουλο, Νομικός καθορισμός και ανατοκισμός εξωτραπεζικών και τραπεζικών επιτοκίων 1990 σ. 64 επ.

άλλες που καθόρισαν το ελάχιστο (τραπεζικό) επιτόκιο σε διάφορες μορφές χορηγήσεων, καθώς και το επιτόκιο υπερημερίας (1088/29.6.87, 1108/21.7.87, 1143/87, 1183/87, 1574/89, 1715/90, 1969/91, 2007/91, 1976/91, 2091/92). γ. Στη συνέχεια με την υπ' αριθμ. 2326/94 ΠΔ/ΤΕ καταργήθηκαν και τα ελάχιστα όρια όλων σχεδόν των "τραπεζικών" επιτοκίων χορηγήσεων, ενώ με την υπ' αριθμ. 2393/96 ΠΔ/ΤΕ καθορίστηκε "πλαφόν" προς τα άνω μόνο για το επιτόκιο υπερημερίας, το οποίο δεν μπορούσε να ήταν μεγαλύτερο του 2,5% του συμφωνηθέντος (συμβατικού) επιτοκίου. Σημειώνεται ότι με προηγούμενη πράξη του (1574/89) ο Διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος είχε ορίσει το επιτόκιο υπερημερίας για τις χορηγήσεις σε δραχμές του πιστωτικού ιδρύματος δεν έπρεπε να υπολείπεται κατά κατώτατο όριο του προβλεπόμενου ελαχίστου ορίου του επιτοκίου των δανείων που χορηγούνται για κεφάλαια κίνησης προσαυξημένο κατά τέσσερις εκατοστιαίες μονάδες.

δ. Τέλος στην υπ' αριθμ. 2286/28.1.94 ΠΔ/ΤΕ σχετικά με την καταναλωτική πίστη, τη χορήγηση δανείων σε φυσικά πρόσωπα για την κάλυψη προσωπικών αναγκών καθώς και για τις αγορές μέσω πιστωτικών καρτών κ.λπ. πλην των άλλων ως προς το ύψος των επιτοκίων ορίζονται τα εξής:

"... Με την προϋπόθεση της τήρησης του ενώπιον συνολικού κατ' άτομο ορίου των δρχ. οκτώ εκατομμυρίων και των ειδικότερων ορίων των παρ. β. και γ., το επιτόκιο, η διάρκεια και οι λοιποί όροι της χρηματοδότησης καθορίζονται από τη δανείστρια τράπεζα με την επιφύλαξη των διατάξεων περί ελάχιστων ορίων επιτοκίων χορηγήσεων που εκάστοτε ισχύουν ...".

Ετσι λοιπόν, μετά τις ανωτέρω πράξεις επήλθε πλήρης απελευθέρωση των τραπεζικών επιτοκίων (πλην του ανώτατου ορίου του επιτοκίου υπερημερίας και ελαχίστων άλλων κατηγοριών χορηγήσεων), τα οποία πλέον θα μπορούσαν να καθορίζουν ελεύθερα οι τράπεζες⁽³⁾. Στόχος της απελευθέρωσης αυτής ήταν η, λόγω του ανταγωνισμού μεταξύ των τραπεζών, συμπίεσή τους προς τα κάτω. Πράγματι ο ανταγωνισμός λειτούργησε προς αυτή την κατεύθυνση και λόγω και

των οικονομικών συνθηκών άρχισε η ραγδαία από του έτους 1994 μείωσή τους. Τουλάχιστον στην Εθνική Τράπεζα τα επιτόκια των χορηγήσεων σταδιακά κατέστησαν μικρότερα των εξωτραπεζικών. Εξαιρέση αποτελούν τα επιτόκια που ισχύουν στις χορηγήσεις της καταναλωτικής πίστης (κάρτες, καταναλωτικά δάνεια, κ.λπ.), τα οποία λόγω της ιδιαιτερότητας που παρουσιάζουν τα δάνεια αυτά (χορήγηση χωρίς πρόσθετες εξασφαλίσεις, μεγάλες επισφάλειες, απασχόληση μεγάλου αριθμού υπαλλήλων κ.λπ.), διαμορφώθηκαν από όλες τις τράπεζες σε ύψος μεγαλύτερο από τα εξωτραπεζικά (δικαιοπρακτικά) επιτόκια.

Επομένως, μετά την επελθούσα απελευθέρωση των τραπεζικών επιτοκίων, δεν ήταν αναγκαίο ο Διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος να ασκεί τη ρυθμιστική του αρμοδιότητα, εάν δεν συνέτρεχαν σοβαροί λόγοι και να καθορίζει κάθε φορά το ύψος των επιτοκίων αυτών (τραπεζικών), όπως συμβαίνει με τα εξωτραπεζικά επιτόκια, δεδομένου ότι ο Διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος, όπως είχε δικαίωμα, κατ' εξουσιοδότηση νόμου προέβη ρητά και ηθελήμενα στην απελευθέρωση των τραπεζικών επιτοκίων και επέτρεψε στις τράπεζες να τα διαμορφώνουν ελεύθερα⁽³⁾.

Πρέπει να σημειωθεί ρητή αναφορά στην απελευθέρωση των "τραπεζικών" επιτοκίων γίνεται στην ΠΔ/ΤΕ υπ' αριθμ. 2007/17.12.95 (εγκριθείσα με την ΠΥΣ αριθμ. 4/8.1.92) με την οποία αναπροσαρμόστηκε το επιτόκιο των υφισταμένων κατά την 1.2.92 υπολοίπου των δανείων εκείνων στα οποία "..... δεν ισχύει ρητρα αναπροσαρμογής επιτοκίου, γιατί εξαστά την αναπροσαρμογή του επιτοκίου από την μεταβολή διοικητικά καθοριζομένου σταθερού επιτοκίου που ήδη έχει απελευθερωθεί....".

Εξάλλου η απελευθέρωση ειδικώς των τραπεζικών επιτοκίων έγινε και προς εναρμονισμό με τα ισχύοντα αντίστοιχα στις χώρες της Ενωμένης Ευρώπης. Επίσης η απελευθέρωση αυτή δικαιολογείται και από το γεγονός ότι ο τραπεζικός τόκος δεν είναι μόνο

⁽³⁾ Βλπ. Από 23 Μαΐου 2002 Επιστολή Διοικητού της Τράπεζας της Ελλάδος προς το Διοικητή της Εθνικής Τράπεζας. ΔΕΛΤΙΟΝ ΕΝΩΣΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ, τεύχος 29 σελ. 23 επ., Π. Μάξης, Θέματα Αστικού Εμπορικού και Δικονομικού Δικαίου 2004 σελ. 27.

μέσο πιστωτικής πολιτικής, αλλά και νομισματικής πολιτικής, η οποία ασκείται από το Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών και έχει ως στόχο την προστασία της αξίας του ενιαίου νομίσματος των χωρών της Ευρωζώνης και ως εκ τούτου ένα εθνικά καθοριζόμενο ποσοστό ανώτατου ορίου τραπεζικού επιτοκίου θα ήταν ασυμβίβαστο προς τις αρχές αυτές⁽⁴⁾.

III. Συμπέρασμα

Κατόπιν των ανωτέρω γίνεται σαφές ότι παγίως και σταθερώς και με βάση ρητό νομικό καθεστώς ισχύουν ανέκαθεν δύο παράλληλες ανεξάρτητες και διακριτές μεταξύ τους ρυθμίσεις που αναφέρονται η μιν μία στα επιτόκια των τραπεζικών συναλλαγών (τραπεζικά επιτόκια) με αρμόδιο για τη ρύθμιση τον Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος (και παλαιότερα τη Νομισματική Επιτροπή), η δε άλλη αναφέρεται στα επιτόκια όλων των άλλων, πλην των τραπεζικών, συναλλαγών (εξωτραπεζικά επιτόκια), με αρμόδιο για τη ρύθμιση το Υπουργικό Συμβούλιο. Για το λόγο αυτό άλλωστε στις περισσότερες ΠΥΣ ορίζεται ότι η εφαρμογή τους εκτείνεται μόνο στα “εξωτραπεζικά” επιτόκια. Ούτε σύγχυση αρμοδιοτήτων υπήρξε ποτέ, ούτε πολύ περισσότερο επικάλυψη ή συμπλήρωση ρύθμισης της πρώτης κατηγορίας από τη δεύτερη.

Αρχικώς και μέχρι τις αρχές του έτους 1987 ο Διοικητής ρύθμιζε και καθόριζε τα τραπεζικά επιτόκια τόσο ως προς το κατώτερο όσο και ως προς το ανώτατο όριό τους. Μετά το 1987 η Τράπεζα της Ελλάδος, με τις ανωτέρω Πράξεις του Διοικητού της, προώθησε ηθελημένα τη σταδιακή απελευθέρωση των τραπεζικών επιτοκίων χορηγήσεων, η οποία ολοκληρώθηκε το έτος 1993, οπότε καθιερώθηκε και έκτοτε ισχύει η πλήρης απελευθέρωση καθορισμού των τραπεζικών επιτοκίων χορηγήσεων με εξαίρεση τα επιτόκια υπερημερίας και ελαχίστων άλλων κατηγοριών χορηγήσεων.

Μετά την απελευθέρωση αυτή οι τράπεζες καθορίζουν πλέον οι ίδιες τα συμβατικά επιτόκια χορηγήσεων, χωρίς να δεσμεύονται από το ύψος των εξωτραπεζικών επιτοκίων.

Επομένως δεν έχει έρεισμα στις ισχύουσες διατάξεις η υποστηριζόμενη άποψη ότι, σε περίπτωση που ο Διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος παραλείπει να ορίσει το ύψος των τραπεζικών επιτοκίων προκαλείται “κενό” και στην περίπτωση αυτή έπρεπε να ισχύουν αναλογικώς και επί των τραπεζικών συναλλαγών τα υπό του Υπουργικού Συμβουλίου οριζόμενα εξωτραπεζικά επιτόκια. Η παράλειψη όμως αυτή της Τράπεζας της Ελλάδος δε δημιουργεί (νομοθετικό) κενό, ανυπαρξία δηλαδή ύψους και ποσοστού επιτοκίων για να ισχύει η αναλογική εφαρμογή, αλλά “άσκηση (ηθελημένα) νόμιμης εξουσίας και αρμοδιότητας”, η οποία συνίστατο στη ρητή απόφαση του να καθορίζουν οι τράπεζες ελεύθερα τα επιτόκια χορηγήσεων⁽⁴⁾.

Ιδιαίτερα δε ως προς τα δάνεια της καταναλωτικής πίστης και τις κάρτες υπάρχει σαφής και ρητή διάταξη στην πράξη του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος (2286/1999) σύμφωνα με την οποία “... το επιτόκιο καθορίζεται από τη δανείστρια τράπεζα ...”.

IV. Συνέπειες της απελευθέρωσης στο καθεστώς ισχύος των γενικών για τον τόκο νομοθετικών διατάξεων

Μετά την επελθούσα πλήρη απελευθέρωση ορισμού των τραπεζικών επιτοκίων προκαλείται ρήγμα στο καθεστώς ισχύος των γενικών για τον τόκο νομοθετικών κανόνων, οι οποίοι λαμβάνουν ως βάση στον διοικητικό καθορισμό ανώτατου ορίου τόκου. Ειδικότερα δεν έχουν πλέον νόημα ούτε εφαρμογή υπό το ισχύον πλέον καθεστώς ελεύθερου διαπραγματεύσιμου επιτοκίου οι παρακάτω γενικοί κανόνες του Αστικού και του Ποινικού Δικαίου:

α. Η διάταξη της παρ. 1 εδ. α' του άρθρου 293 ΑΚ που ορίζει ότι “το ανώτατο όριο του οφειλόμενου

⁽⁴⁾ Βλ. ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΝΟΜΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ, συνεδριάσεις 27.2, 7.4 και 9.5.2002 καθώς και ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΗ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ στη Γεν. Συνέλευση του έτους 1987 (πρακτικά σελ. 35-37 παρ. 5), ΔΕΛΤΙΟ ΕΝΩΣΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ τεύχος 29 σελ. 23 επ., Π. Μάζης, θέματα Αστικού Εμπορικού και Δικονομικού Δικαίου 2004 σελ. 29.

τόκου από δικαιοπραξία προσδιορίζεται όπως ορίζει ο νόμος”.

β. Η διάταξη της παρ. 2 του ίδιου αυτού άρθρου που ορίζει ότι “το ποσοστό του οφειλόμενου από το νόμο ή από υπερήμερία τόκου προσδιορίζεται όπως ορίζει ο νόμος”.

γ. Η διάταξη του άρθρου 294 ΑΚ που ορίζει ότι “κάθε δικαιοπραξία για τόκο που υπερβαίνει το ανώτατο θεμιτό όριο είναι άκυρη ως προς το επιπλέον”, άρα και η διάταξη της παρ. 2 του άρθρου 404 Ποιν. Κώδικα για την τοκογλυφία.

δ. Η διάταξη του άρθρου 295 παρ. 1 ΑΚ που ορίζει ότι “αν οφείλεται τόκος από δικαιοπραξία χωρίς να ορίζεται το ποσοστό του, ισχύει ο νόμιμος τόκος”.

ε. Η διάταξη του άρθρου 345 ΑΚ ΑΚ, στο σημείο της ειδικά που ορίζει ότι σε υπερήμερία χρηματικής οφειλής, ο δανειστής δικαιούται να απαιτήσει “τον από το νόμο οριζόμενο” τόκο υπερήμερίας.

V. Σχόλια στην υπ’ αριθμ. 1219/01 Απόφαση του ΑΠ

Με την υπ’ αριθμ. 1219/01 απόφαση του ΑΠ κρίθηκε ότι τα εξωτραπεζικά επιτόκια και ιδίως τα ανώτατα όριά τους αφορούν και τις τραπεζικές συναλλαγές και ως εκ τούτου κατά την απόφαση αυτή τα τραπεζικά επιτόκια δεν έπρεπε να υπερβαίνουν σε καμία περίπτωση το ύψος των εξωτραπεζικών επιτοκίων. Η κρίση της απόφασης αυτής στηρίχθηκε στην αγνόηση της διάκρισης μεταξύ “τραπεζικών” και “εξωτραπεζικών” επιτοκίων, αλλά και στη λανθασμένη, κατά τη δική μας άποψη, ερμηνεία της ανωτέρω υπ’ αριθμ. 2286/94 ΠΔ/ΤΕ με την οποία ρυθμίζονται οι χρηματοδοτήσεις για δάνεια της καταναλωτικής πίστης, τα οποία απασχόλησαν ειδικότερα την εν λόγω απόφαση. Στην παραπάνω πράξη (2286/94) όπως προαναφέρθηκε μεταξύ των άλλων ορίζονται επί λέξει και τα εξής: “... το επιτόκιο, η διάρκεια και οι λοιποί όροι της χρηματοδότησεως καθορίζονται από τη δανείστρια τράπεζα με την επιφύλαξη των διατάξεων περί ελαχίστων ορίων επιτοκίων χορηγήσεων που εκάστο-

τε ισχύουν”. Δηλαδή ο ΑΠ δέχτηκε – λανθασμένα – ότι η “επιφύλαξη” “στις διατάξεις περί ελαχίστων ορίων επιτοκίων” που ανέφερε η πράξη, παρέπεμπε τις διατάξεις που ρύθμιζαν τα “εξωτραπεζικά επιτόκια”. Η επίμαχη όμως πράξη του Διοικητή ομιλεί για επιφύλαξη “επιτοκίων χορηγήσεων”, πράγμα που παραπέμπει σαφώς στις τραπεζικές χορηγήσεις και όχι τις εξωτραπεζικές δικαιοπραξίες, αφού στις τελευταίες δεν τίθεται θέμα “χορηγήσεων”, αλλά συμβάσεων, αφού η λέξη “χορηγήσεις” υποδηλώνει σαφώς τις κατ’ εξοχήν τραπεζικές συναλλαγές.

Δηλαδή, κατά τη σχολιαζόμενη απόφαση του ΑΠ, τα οριζόμενα από τις τράπεζες επιτόκια δε μπορούν να υπερβαίνουν το ανώτατο ύψος των εξωτραπεζικών επιτοκίων κι εάν έχουν ορισθεί τέτοια, είναι καταχρηστικά ως προς το υπερβάλλον και, ως εκ τούτου, άκυρα και δε δεσμεύουν τον οφειλέτη.

Η ερμηνεία αυτή οδηγεί στο συμπέρασμα ότι πλέον τα προσδιοριζόμενα από τη Νομισματική Επιτροπή ή το Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος κατ’ ανώτατο όριο τραπεζικά επιτόκια υπάγονται πλέον ως προς το ανώτατο ύψος τους στα υπό του Υπουργικού Συμβουλίου προσδιοριζόμενα εξωτραπεζικά επιτόκια.

Με την ερμηνεία αυτή “θεσμοθετείται” με δικαστική ερμηνεία γενίκευση του εξωτραπεζικού ανώτατου επιτοκίου σε όλες ανεξαιρέτως τις συναλλαγές και έτσι καταργείται στην ουσία πλέον η απελευθέρωση των τραπεζικών επιτοκίων, την οποία θεσμοθέτησε ο Διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος, όπως είχε με νομοθετική εξουσιοδότηση τη σχετική αρμοδιότητα και επιχειρείται πλέον με δικαστική παρέμβαση ο περιορισμός της νομοθετικά κατοχυρωμένης ρυθμιστικής αυτής αρμοδιότητάς του, με αποτέλεσμα σε όσες περιπτώσεις ήταν αναγκαίο να ορισθούν τραπεζικά επιτόκια πλέον του καθορισθέντος ορίου των εξωτραπεζικών (λ.χ. καταναλωτική πίστη) να μην μπορούν οι τράπεζες να το πράξουν, αλλά και όπου στο παρελθόν είχε συμβεί κάτι τέτοιο το επιπλέον ποσοστό να θεωρηθεί ότι ακύρωσε ορίστηκε με τις εννόητες συνέπειες (λ.χ., δικαστικές διενέξεις, αμφισβητήσεις επιτοκίων, διεκδίκηση επιστροφής ποσών κ.λπ.).

Το φαινόμενο παρουσιάζεται στην πράξη έντο-

νο στα επιτόκια των καρτών στις πιστώσεις των οποίων, λόγω του αυξημένου κινδύνου και της μεγάλης απασχόλησης των τραπεζών είναι αναγκαίο να ορισθούν επιτόκια μεγαλύτερα των εξωτραπεζικών.

Επίσης η ανωτέρω κρίση της σχολιαζόμενης απόφασης είναι εξαιρετικά γενική και δεν λαμβάνει ουσιαστικές παραμέτρους που ισχύουν στο τραπεζικό έναντι του ιδιωτικού δανεισμού.

Στον ιδιωτικό δανεισμό ο δανειστής διαθέτει ίδια κεφάλαια από τα διαθέσιμά του και προσδοκά κέρδος ίσο με το επιτόκιο δανεισμού. Στον τραπεζικό όμως δανεισμό τα διατιθέμενα κεφάλαια δεν προέρχονται από τα ίδια κεφάλαια των τραπεζών, αλλά κυρίως από δανεισμό των τραπεζών μέσω των καταθέσεων, τη διατραπεζική αγορά, το δανεισμό από το εξωτερικό κ.λπ. Για την απόκτηση των κεφαλαίων αυτών οι τράπεζες καταβάλλουν τόκο, ο οποίος πρέπει να αφαιρεθεί από τον τόκο του δανεισμού που παρέχουν αυτές στους πελάτες τους.

Πλην των ανωτέρω δεν πρέπει να λησμονείται ότι οι τράπεζες είναι εμπορικές επιχειρήσεις και έχουν αφ' ενός έξοδα λειτουργίας και αφ' ετέρου νόμιμη και εύλογη προσδοκία να απολαμβάνουν και κέρδη από το προϊόν των τόκων.

Δηλαδή ενώ στους ιδιώτες ο τόκος των χρημάτων τους, που προκύπτει με βάση τα καθοριζόμενα εξωτραπεζικά (δικαιοπρακτικά) επιτόκια, αποτελεί το καθαρό κέρδος των κεφαλαίων τους, στις τράπεζες δεν συμβαίνει το ίδιο, αφού με το εισπραττόμενο ποσό των τόκων πρέπει να αντιμετωπισθούν το κόστος της αγοράς του χρήματος, τα λειτουργικά έξοδα των τραπεζών και το τελικό κέρδος που πρέπει να έχουν.

Ο προσδιορισμός όμως των επιτοκίων από τις τράπεζες δεν μπορεί σε πολλές περιπτώσεις να συμπιεσθεί στα υπό του νομοθέτη προσδιοριζόμενα όρια των εξωτραπεζικών επιτοκίων, γιατί αυτά σε ορισμένες περιπτώσεις (όπως είναι οι κάρτες) δεν μπορούν να καλύψουν τα αναφερθέντα 3 βασικά στοιχεία (κόστος δανεισμού, κόστος λειτουργίας και προσδοκώμενο κέρδος, αλλά και τις πολλές επισφάλειες).

Εάν η ανωτέρω θέση της σχολιαζόμενης απόφασης επικρατήσει, θα έχει ως αποτέλεσμα να υποχρε-

ώσει τις τράπεζες να λειτουργούν ιδιαίτερα στην καταναλωτική πίστη με ζημία ή θα τις αναγκάσει να μετακυλίσουν τη ζημία αυτή σε άλλες μορφές χορηγήσεων, όπου τα επιτόκια είναι πολύ μικρότερα των εξωτραπεζικών, με αποτέλεσμα γενικότερες επιπτώσεις στο κόστος παραγωγής των επιχειρήσεων και της εθνικής οικονομίας γενικότερα, αφού τα οφέλη των οφειλετών των καρτών θα τα πληρώνουν οι λοιποί οφειλέτες των παραγωγικών δανείων που βοηθούν και στην ανάπτυξη της οικονομίας.

Είναι επομένως αναγκαίο να τονισθεί με έμφαση ότι τα τραπεζικά επιτόκια δεν υπάγονται στα όρια των εξωτραπεζικών επιτοκίων, όπως παγίως ίσχυε μέχρι σήμερα, σύμφωνα και με την ισχύουσα ρητή νομοθετική επιταγή της παρ. 3 του άρθρου 2 του ν.δ./τος 588/48, κατά την οποία το εκάστοτε ύψος του τόκου των υπό των τραπεζών παρεχομένων πιστώσεων ορίζεται με Πράξη του Διοικητού της Τράπεζας της Ελλάδος (ως διαδόχου της Νομισματικής Επιτροπής) και "... δύναται να καθορίζεται και να μεταβάλλεται κατά παρέκκλιση από πάσης γενικής ή ειδικής διατάξεως περί του ύψους του τόκου".

Επιπλέον, η μη θέσπιση περιορισμών ειδικώς στη διαμόρφωση των τραπεζικών επιτοκίων υπαγορεύεται από την αρχή της οικονομίας της ανοικτής αγοράς με ελεύθερο ανταγωνισμό, η οποία αποτελεί νομοθετημένη επιλογή σε όλες τις προηγμένες οικονομίες και ιδιαίτερα στην Ευρωπαϊκή Ένωση (άρθρο 4 παρ. 1, 2 Συνθήκης και άρθρο 2 του Καταστατικού ΕΣΚΤ/ΕΚΤ)⁽⁵⁾.

Εν πάση περιπτώσει εάν ορισμένες τράπεζες ορίσουν υπερβολικά μεγάλα επιτόκια υπάρχει η νομοθετική δικλείδα του άρθρου 281 ΑΚ η οποία μπορεί να τα προσδιορίζει στο προσήκον δίκαιο και νόμιμο όριο, αλλά και ο Διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος, ο οποίος μπορεί να παρεμβαίνει και να διαμορφώνει τα επιτόκια αυτά, εφόσον κρίνει ότι ευρίσκονται εκτός των οικονομικών συνθηκών που επικρατούν κάθε φορά.

⁽⁵⁾ Βλ. Από 23.5.2002 Επιστολή Διοικητού της Τράπεζας της Ελλάδος (οπ. ανωτέρω).